

VOET EN STUDIEGEBIED ASO

STUDIERICHTING: HUMANE WETENSCHAPPEN

CULTUURWETENSCHAPPEN

3de jaar

Algemeen:

Afhankelijk van de didactische methodes die de leraar kiest, kunnen **ALLE** sleutelvaardigheden (stamvaardigheden) aan bod komen tijdens de lessen, zeker als gekozen wordt voor groepswork, BZL, peer-evaluatie, zelfevaluatie en bij het werken aan de onderzoeksvaardigheden van de overkoepelende doelstellingen.

C31: Cultuur en cultuuroverdracht:

In dit thema liggen er vooral kansen om context VII (**socioculturele samenleving**) aan bod te laten komen. Waarden, normen, cultuuroverdracht, andere culturen, subculturen, het civilisatieproces en de dynamiek ervan zijn inhouden die heel nauw aansluiten bij eindtermen **1, 2, 5** en **7**.

De leerplandoelstelling C3106 i.v.m. de wederzijdse beïnvloeding van rechtsregels en rechtspraak op de samenleving en omgekeerd, geeft de mogelijkheid voet **5** uit context V (**de politiek-juridische samenleving**), aan bod te laten komen.

Het ligt voor de hand dat hoger genoemde inhouden gelinkt kunnen worden aan volgende sleutelvaardigheden:

- Een open en constructieve houding (**16**) i.v.m. vreemde culturen, hun waarden en normen en i.v.m. subculturen.
- Respect (**18**) i.v.m. het ter discussie stellen van eigen waarden en normen en die van andere culturen.
- Kritisch denken (**11**) als waarden en normen in de eigen cultuur en andere culturen aan bod komen en geconfronteerd worden met de eigen waarden en normen.
- Empathie (**5**) is een belangrijke sleutelvaardigheid als verschillende waarden en normen ter discussie gesteld worden.
- In dit thema komen ook heel wat nieuwe begrippen. Daarom kan beroep gedaan worden de zorgvuldigheid (**25**) van de leerlingen bij het verwoorden van die begrippen.

C32: Massamedia en communicatie:

Binnen dit thema liggen niet zoveel mogelijkheden om verbindingen te maken met contexten en stam.

Voet **7** uit context V (**politiek-juridische samenleving**) kan aan bod komen bij leerplandoelstelling C3202 waarbij een aantal functies van de media genoemd moeten worden.

De doelstellingen die betrekking hebben op de functies van de media, de ethische en juridische aspecten van de rol en het gebruik van reclame, de kritische houding die ze moeten aannemen tegenover de 'verhalen' die hen via de media bereiken, kunnen verbonden worden met de sleutelvaardigheden kritische zin (**11** en **12**) en mediawijsheid (**15**).

4de jaar

De leerlingen worden er in het 4de jaar toe aangezet om naar voorbeelden te zoeken, zelf fenomenen te beschrijven, aan te tonen of te verduidelijken, hun eigen mening te formuleren, een bepaalde attitude aan te nemen. Daarom biedt het vak Cultuurwetenschappen in het 4de jaar heel wat mogelijkheden om aan de meeste sleutelvaardigheden te werken.

De nagestreefde stamvaardigheden kunnen vrij makkelijk gekoppeld worden aan verschillende contexten. Voor het thema C4.1 *Welvaart en welzijn* zijn dat voornamelijk

- context V (**politiek-juridische samenleving**),
- context VI (**socio-economische samenleving**),
- context VII (**socioculturele samenleving**).

Maar ook context IV (**omgeving en duurzame ontwikkeling**) komt een paar maal aan bod.

Ook voor het thema C4.2 *Omgaan met kunst* kunnen verbindingen gemaakt worden tussen de sleutelvaardigheden en die eindtermen die de vroegere muzisch-creatieve vorming beoogden en nu geïntegreerd zijn in

- context II (**mentale gezondheid**, voet **8**),
- context III (**sociorelationele ontwikkeling**, voet **10** en **11**),
- context VII (**socioculturele samenleving**, voet **6** en **7**).

I.t.t. een aantal andere thema's uit de leerplannen Cultuurwetenschappen en Gedragwetenschappen hoeven er geen extra en grootschalige projecten opgezet te worden om aan de voeten te kunnen werken (het kan natuurlijk, maar het hoeft niet).

Door de aard en de inhoud van de leerplandoelen van CW 4 worden bepaalde sleutelvaardigheden en contexten automatisch nagestreefd. Kleinschalige projecten vanuit het vak over de thema's *Welvaart en welzijn* en *Omgaan met kunst* bieden bij uitstek mogelijkheden om via clustering vele voet uit stam en welbepaalde contexten na te streven.

5de jaar

De themata C5.1 *Media en samenleving* en C5.2 *Denken over* dragen bij tot de algemene vorming van de “brede mens”.

Communicatief vermogen (stam **1**), kritisch denken (stam **11, 12 en 13**) in een open en constructieve houding (stam **16 en 17**) dragen bij tot de ontwikkeling van een eigen identiteit als authentiek individu (stam **22**).

De meeste verbindingen kunnen gemaakt worden tussen de sleutelvaardigheden en

- context III (**sociorelationele ontwikkeling**),
- context V (**politiek-juridische samenleving**),
- context VII (**socioculturele samenleving**).

Aard en inhoud van de leerplandoelen van C5.1 en C5.2 maken werken aan VOET vanzelfsprekend, zonder dat daar veel extra initiatieven vanuit het vak of vakoverschrijdend moeten genomen worden.

6de jaar

De leerplandoelen van C6.1 *Politiek en recht* en C6.2 *Kunst en maatschappij* bieden heel wat mogelijkheden om sleutelvaardigheden na te streven.

Verbindingen kunnen vooral gemaakt worden tussen de sleutelvaardigheden met

- context V (**politiek-juridische samenleving**) voor C6.1 Politiek en recht,
- context VII (**socioculturele samenleving**) voor C6.2 Kunst en maatschappij.

De contexten van de voet en de thema's uit het leerplan bestrijken dezelfde domeinen en liggen dan ook op een natuurlijke manier in elkaars verlengde. De leerplandoelen realiseren, betekent hier dan ook automatisch verschillende voeten uit de contexten **V** en **VII** nastreven.

De wijze waarop de leraar dat doet, maakt clustering met heel wat sleutelvaardigheden van de stam mogelijk.

Gedragswetenschappen

Derde jaar

De sleutelvaardigheden situeren zich hoofdzakelijk op het vlak van exploreren (**8**) en rekening houden met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld (**11** en **17**).

Context VII (**socio-culturele samenleving**) komt het meest tot uiting en meer bepaald in eindterm **1** (beschrijving van dynamiek in leef- en omgangsgewoonten, opinies, waarden en normen in eigen en andere sociale en culturele groepen) en in eindterm **2** (gaan constructief om met verschillen tussen mensen en levensopvattingen).

Dit alles op voorwaarde dat er breed geïnterpreteerd wordt, bv. voor sleutelvaardigheid **8** = exploreren: eigen mening verwoorden, voorbeelden uit actualiteit zoeken, voorbeelden in eigen leefwereld aangeven...

Aangezien de rode draad in GW 3 gevormd wordt door de individuele ontwikkeling, wat sterk psychologisch gekleurd is, valt het moeilijk om clusters te bepalen.

Dit wordt anders wanneer men gaat werken aan projecten (hetzij vanuit het vak, hetzij vakoverschrijdend). Dan wordt het wel makkelijker om verbindingen te maken.

Voorbeelden:

- bezoek aan kleuterschool, kinderdagverblijf, opvangtehuis, bejaardenhome, ...
- project rond drugsbeleid, kinderrechten, centrum zwangerschapsbegeleiding, ...

Vierde jaar

Vanuit de drie thema's kan je de leerlingen stimuleren om de eigen context te exploreren (**8**) en te benutten als leerkans. Iedere leerling is immers verweven in een net van relaties. Het delen van ervaringen vraagt van de leerlingen een empathisch vermogen (**5**) en zorgzaamheid (**26** en **27**) bij het omgaan met de verscheidenheid die tot uiting komt. Indien dit respectvol gebeurt, kunnen leerlingen zich positief onderscheiden van de ander en ondersteun je de ontwikkeling van een positieve zelfinterpretatie (zelfbeeld) (**22**). In het leerplanthema omtrent individu en organisatie kunnen leerlingen herkennen hoe het authentieke zelf tot stand komt in een kritische dialoog (**12**) met de omgeving.

Deze stamvaardigheden kunnen aan bod komen in de context van de **sociorelationele ontwikkeling** (III) en de zorg voor **mentale gezondheid** (II). De dialogale verbinding tussen het individu en de maatschappelijke instituties verwijst naar de context van **de socioculturele samenleving** (VII).

Vijfde jaar

Bij de behandeling van het leerplanthema *Zichzelf worden en zichzelf zijn* kan je de leerlingen stimuleren om de leerinhoud te vertalen naar hun eigen identiteitsontwikkeling en hen hieromtrent laten communiceren met klasgenoten. Hierdoor kunnen zij zichzelf als authentiek (22) en toch verbonden (22) ervaren met anderen. Tevens krijgen ze hierbij beter zicht op hun eigen bronnen en valkuilen (21).

In de communicatie met anderen omtrent hun eigenheid kan er door de leerkracht gestreefd worden naar een context waarin leerlingen een open en constructieve houding (16) kunnen ontwikkelen. In dit onderdeel komt nogal wat vakterminologie aan bod. De leerkracht kan de ingesteldheid bevorderen van de leerling om deze vakterminologie correct te gebruiken (25).

Het ligt voor de hand om de hoger genoemde sleutelvaardigheden vooral te linken aan voeten binnen de **sociorelationele ontwikkeling** en de **socioculturele samenleving**. Deze contexten verwijzen immers naar situaties waarin de identiteit zich ontwikkelt en manifesteert op micro-, meso- en macroniveau.

Het onderdeel omtrent zelfkennis, wetenschappelijk en voorwetenschappelijk onderzoek leent zich prima om verbindingen te leggen met de sleutelvaardigheid kritisch denken (11, 12, 13). Deze houding is immers noodzakelijk om onderscheid te maken tussen een wetenschappelijke en voorwetenschappelijke benadering.

Uiteraard sluit dit thema nauw aan met hetgeen in Cultuurwetenschappen 3de graad aan bod komt in het wijsgerige deel en meer specifiek het epistemologisch onderdeel "wat is kennis". De criteria die worden gehanteerd om de wetenschappelijkheid te toetsen, kunnen immers op zich voorwerp zijn van een kritische benadering.

Door specifieke criteria consequent te hanteren bij het beschrijven van een persoon, wordt aan het kwaliteits- en zorgvuldigheids criterium (25) gewerkt.

Het onderscheid tussen een wetenschappelijke en een voorwetenschappelijke ingesteldheid is meer dan een academische kwestie. Dit komt tot uiting in de relatie met anderen, wanneer er wordt gehandeld vanuit vooroordelen en stereotypen. In die zin kan de sleutelvaardigheid in verband gebracht worden met contexten uit **de sociorelationele en socioculturele sfeer**.

Het onderdeel omtrent *Zichzelf worden, zichzelf zijn: vanzelfsprekend?* biedt nogal wat mogelijkheden om te werken rond de sleutelvaardigheden "empathie" (5) en "respect" (18).

De factoren die de ontwikkeling van de identiteit verhinderen, kunnen immers vanuit het aanschouwelijkheidsprincipe worden geconstrueerd: film, theater, bezoek aan instellingen, casussen, ervaringsdeskundige in de les, ... Tijdens deze momenten en bij de nabesprekingen ontstaan er telkens mogelijkheden om het empathisch vermogen van de leerling en het respectvol communiceren aan te scherpen.

Als leerlingen de informatie die ze actief hebben verworven ook presenteren, kan je het empathisch en respectvol handelen ook meenemen in de feedback die leerlingen elkaar geven.

Naargelang de concrete situaties waarin je met leerlingen aan de slag gaat, zullen ook de contexten verschillen waar je verbindingen mee legt. Toch liggen er vooral twee contexten voor de hand, namelijk deze die de voeten omvatten omtrent **mentale gezondheid** en de **sociorelationele ontwikkeling**.

Zesde jaar

In het nature-nurturedebat kunnen leerlingen kritisch denken en hun eigen standpunt beargumenteren (11). Dit is eveneens van toepassing als leerlingen hun eigen standpunten omtrent conflicten en vredesinitiatieven beargumenteren. Op basis hiervan kunnen leerlingen leren om bewuste keuzes te maken (12).

Wanneer breuklijnen in de samenleving aan bod komen, kunnen leerlingen de actualiteit verkennen en deze benutten als een leercontext (8). Uit hun persoonlijke levenssfeer kunnen leerlingen interpersoonlijke conflicten (en hoe ze deze hanteerden) eveneens benutten als leercontext (8). De interactie hieromtrent tussen leerlingen schept de mogelijkheid om te oefenen in het ontwikkelen van originele oplossingen (2). Doorheen de wederzijdse feedback leren leerlingen hun eigen mening te toetsen aan standpunten en perspectieven van anderen (17).

Aangezien het interpersoonlijke nauw verbonden is met het communicatieve vermogen (1), kunnen nogal wat leerinhouden en vaardigheden die aan bod komen in het zesde jaar hiermee in verband gebracht worden.

Bij het bestuderen van verschillende sociologische theorieën leren leerlingen een onderwerp als “maatschappelijke conflicten” vanuit verschillende invalshoeken te bekijken (13).

De sleutelvaardigheden kunnen hoofdzakelijk gelinkt worden aan voeten die zich situeren binnen de context van de **sociorelationele ontwikkeling**, de **politiek juridische samenleving** (conflict en vrede), de **socio-economische samenleving** en de **socioculturele samenleving**.

De overkoepelende doelen

De leerplannen vermelden zowel in de 2de als in de 3de graad een aantal overkoepelende doelstellingen. Dit zijn doelen die niet aan één welbepaalde vakinhoud gebonden zijn, maar die vaardigheden beogen die eigen zijn aan het hele vakgebied of die bijdragen tot de algemene vorming.

De overkoepelende doelen kunnen moeiteloos met alle vaardigheden uit de stam in verband gebracht worden.

Het **kritisch denken** wordt expliciet vernoemd in de overkoepelende doelen.

De **onderzoeksvaardigheden** kunnen gelinkt worden met creativiteit, mediawijsheid (bronbeoordeling), doorzettingsvermogen om een onderzoek toch tot een goed einde te brengen als het tegen zit, samenwerken, verantwoordelijkheid opnemen, zelfredzaamheid, zorgvuldigheid bij het uitvoeren van

het onderzoek en de lat voldoende hoog leggen, toetsen van eigen mening aan onderzoeksresultaten ...

De overkoepelende doelen bieden eveneens heel wat mogelijkheden om de link te leggen met **leren leren**. Er wordt immers verwezen naar het verwerken van informatie via presenteren van informatie. Ook metacognitieve vaardigheden zoals oriënteren, plannen uitvoeren en evalueren worden zowel in de overkoepelende doelen als in de voeten bij leren leren vermeld.

Aangezien er eveneens verwezen wordt naar het hanteren van geautomatiseerde bronnen en de kwaliteit van schriftelijk rapporteren, kunnen er verbindingen gelegd worden met de voeten op het domein van **ICT**.

BESLUIT

De aard en inhoud van de aangeboden thema's en doelstellingen van de leerplannen Cultuur- en Gedragwetenschappen bieden heel wat mogelijkheden om te werken aan de vakoverschrijdende eindtermen. Dit geldt zowel voor de stam- of sleutelvaardigheden als voor de voeten uit de verschillende contexten. Vaak liggen leerplanthema's en doelen gewoon in het verlengde van de voeten (of omgekeerd). Dit is bij uitstek zo voor de contexten III (sociorelationele ontwikkeling), V (politiek-juridische samenleving), VI (socio-economische samenleving) en VII (socioculturele samenleving). Hier en daar zijn er mogelijkheden om ook een aantal voeten uit contexten II (mentale gezondheid) en IV (omgeving en duurzame ontwikkeling) na te streven.

De enige context waarbij het niet zo vanzelfsprekend is om vanuit de vakken CW en GW voeten na te streven, is thema I (lichamelijke gezondheid en veiligheid).

Soms is het werken aan de voeten dus vanzelfsprekend bij de behandeling van de leerplanthema's. Het opzetten van kleinere of grotere projecten vanuit het vak, of vakoverschrijdend, binnen de context van de "traditionele" vakken of verbonden met de vrije ruimte, bieden natuurlijk nog veel meer mogelijkheden om allerlei verbindingen te leggen tussen vakgebonden doelen, doelen die de stamvaardigheden nastreven en doelen uit de verschillende contexten.

Op uitzondering van de vrije ruimte geldt dit alles zowel voor de 2de als voor de 3de graad.

Voor de vakken Cultuur- en Gedragwetenschappen kunnen zo goed als alle sleutelvaardigheden en vrijwel alle contexten aan bod komen in zowel 2de als 3de graad en is het dus niet zinvol om een onderscheid te maken in de graden wat betreft het nastreven van de voeten.

De overkoepelende doelen (onderzoeksvaardigheden) uit het leerplan bieden bovendien tal van mogelijkheden om verbindingen te leggen tussen sleutelvaardigheden en de voeten binnen *leren Leren* en op het vlak van *ICT*.